

Sayı 10

Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINLARI

88/2 YIL: 3 SAYI: 11

Eylül 1988

Yılda 4 Sayı Yayınlanır.

Yazı İşleri Sorumlusu: Ertan Osman

ERTan Osman

Yayın Kurulu:

Nilüfer Nailer

Semra Yalcın

Fatma Güven

Enzin Anıl

İlker Özova

Dizgi

Sefika Beren

Pikaj-Montaj:

HAS-DER

Baskı:

Ortam Ofset Tesisleri

Ön kapak:

Molehiya Ayıklayan Kadınlar. (1987)

(Kadir Kaba'nın arxivinden)

Arka Kapak:

Görnec Köyü (1984)

(HAS-DER arxivinden)

Ederi:

Kıbrıs'ta 800 TL

Türkiye'de 1000 TL

Abone:

Kıbrıs 2500 TL

Türkiye 3000 TL

Avustralya 10 Avustralya Doları

İngiltere 5 sterlin

ABD 10 ABD Doları

Halkbilimi Adresi:

P.K.199

Lefkosa, Kıbrıs

Mersin 10, Turkey

1: 020 35168

İçindekiler

1. Okurlara
3. Short Summary of the Contents.
5. Neden Halkbilimi
Kani KANOL
10. Pieris Zarmas'ın Kıbrıs Halk Müziği Araştırmaları
Ahmet AN
14. 1873'te Lefkosa Kenti Evleri
Lois SALVATOR (Çeviren: Ertan ÖZTEK)
20. Korkuluk Çıkarma
Öcal ERTEN, Birgül ARKUT, Hilmi VUDALI
23. Tasa Kusu
Serife OZTEMİZ
26. Türk Halk Dansları ve Anadolu Uygarlıkları
Serif BAYKURT
30. Haberler
Hilmi Vudalı

OKURLARA

Değerli Okurlar,

Dergimiz zor koşullar altında yayınını sürdürmeye çalışıyor. Bütün olumsuzluklara karşın ülkemizin kültür yaşamında bugün için olmasa bile, zaman içerisinde çok büyük bir önem kazanacağına inandığımız dergimizin yaşatılabilmesi derneğimizin öncelikli görevleri arasındadır.

Geçtiğimiz geçtiğimiz dönem dernek lokalimizde çıkan yangın çalışmalarımıza büyük sek-

te vurmuştur. Çıkış nedeni kesin olarak saptanamayan yangının bizim açımızdan büyük bir talihsizlik olduğu ortadadır. Yangının neden olduğu zararları karşılayabilmek için bir yardım kampanyası başlatmış durumdayız. Türk Bankasında açtırdığımız 12434709'nolu hesap numarasına yapılacak bağışlar miktarı ne olursa olsun bizlere güç katacaktır.

KKTC-TC KÜLTÜR PROTOKOLÜ ÇERÇEVESİNDE HAZIRLANAN VE GEÇTİĞİMİZ MART AYINDA YÜRÜRLÜĞE KONAN ancak, Dergimizin bu sayısında işleyemediğimiz "Denetleme Yönergesi" ile ilgili görüşlerimizi gelecek sayımızda işleyeceğimizi de duyurmak istiyoruz. KKTC'yi temsilen yurt dışında etkinliklerde bulunacak tüm kuruluşları denetlemeyi öngören yönergenin ruhuna ilişkin karşı çıkılacak noktalar yanında, pratikte nasıl çalışacağını da gözlemledikten sonra tartışmanın, daha yararlı olacağı inancındayız.

KKTC-TC Kültür Protokolü toplantı tutanağının 25. Maddesinde sözü edilen "Yetkili makamların bilgisi dışında folklor derneklerinin birbirlerini karşılıklı olarak davet etmelerinin önlenmesi" gibi bir sınırlama hangi ihtiyaçtan kaynaklanmıştır çok merak ediyoruz. Dernekler de tıpkı şir-

ketler gibi tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır. Şirketler arasındaki ilişkilerde yetkili makamların bilgisi dışında yapılacak işbirliğine devlet müdahale etme hakkına sahip olurken dernekler arasındaki ilişkileri niye önlemeye çalışıyor acaba? Bu ilişkilerde yasa dışı herhangi bir uygulama söz konusuysa yargı yolu açık olduğuna göre, özellikle folklor alanında uluslararası ilişkilerde büyük aşamalar kaydetmiş olan HAS-DER gibi bir kuruluşun bu tür çalışmalarına engeller çıkartmak acaba kimlerin yararına olacak? HAS-DER gibi kuruluşlara sürekli ve düzenli Devlet katkısı sağlanmağa başladığı gün (tıpkı spor federasyonları gibi) ilgili dairelere karşı folklor kuruluşlarının da bu türden sorumlulukları gündeme gelebilir kanısındayız. Ancak devletten hiçbir yardım görmeden bu tür ilişkiler içerisinde girebilen dernekler takdir edileceğine ısrarla "Biz uygun görürsek yapacaksınız, uygun görmezsek yapmayacaksınız" gibi bir mantıkla hareket etmek hangi demokrasi kuralıyla bağdaşır çok merak ediyoruz. Sayın ilgili ve yetkililerin bu konuyu bir kez daha ve dikkatlice gözden geçirmelerini temenni ediyoruz.

Short Summary Of The Contents

In commentary articles, research reports and translations.

The preface of the publisher informs the reader about the difficulties of publishing HALKBİLİMİ as a regular periodical. The fire which has taken place at Has-Der's centre last month has been defined as an unfortunate event, and all sympathizers are asked to be generous with their donations, which could be put in to account No 12434709 at the Turkish Bank Ltd-Nicosia at any branch of this bank.

The major-part of the preface is spared for a brief comment on the new "control regulation" of overseas cultural activities of unofficial associations. Although HAS-DER appreciates the idea that each overseas activity claiming to represent the Turkish Republic of North Cyprus deserves some kind of "quality control", the basic criteria at this control has to be defined clearly. Whereas the new "control Regulation", as it is. Gives the impression that the intention behind it is to create obstacles for the development of independent, non-official cultural societies.

The First article is titled

"why Folklore"

It is an article Kani-Kanol, ex-president of Has-Der and one of the most devoted activists of Folklore in North Cyprus. He is attempting to answer question raised by an Ümit İnatçı in one of the local dailys about the scope of Folklore. The word folklore has long been used in Turkey and Cyprus to define "Folk dancing". However the scope of folklore is a lot more than folk dancing. It covers a very wide area, studying the "way of living" and traditions of the common people. Has-Der introduced this perspective among the Turkish Cypriots and also stated that folklore is a Science of the living traditions at the Folk. It is a result of this understanding that Has-Der's activities are not limited to folk dancing only. HALKBİLİMİ and all the research articles in Halkbilimi are also parts of the same understanding.

The second article is by a most celebrated folklore specialist and lecturer from Turkey, Mr. Şerif Baykurt. His subject is "Turkish folk Dances and Anatolian Civilisations Both in Turkey and in Cyprus there are strong argument abo-

ut the roots of folk dances and the extent of influence of neighbouring civilisations over Turkish folk dancing or vice-versa. Mr. Baykurt's article is an attempt to study the influence of old Anatolian civilisations over Turkish folk dances.

Dr. Ahmet An, besides practicing medicine is a well-known and tireless Turkish Cypriot researcher. Lately, during a short visit to Germany he got hold of a book, printed in German, by a well known Greek Cypriot musician. Pieris Zarmas. In his book Zarmas has recorded the results of his research on Cypriot Folk Music. Ahmet An believed that there would be a lot of information in this book which the Turkish Cypriot folklore specialist would like to benefit and also compare with their own studies. Hence, he decided that the most suitable place for such work would be among the pages of HALKBİLİMİ

This article is followed by a related translation, again by Ertan Öztek about the architecture of Nicosia town in 1873, the internal parts of houses and their gardens. The article translated from the well-known "Lefkosia-the Capital of Cyprus" of Lois Salvatore.

Another research group of Has-Der, Öcal, Birgül and Hilmi, has studied the superstition of "Lit's drop". It was believed that some one was bitterly frightened by something (or frightened of something) he/she ought to be under taken a special treatment

at the end of which it was expected that this person would be freed from the influence of frightenement. The whole ceremony is carried out through certain superstitious regulations and applications. Has-Der's group is explaining the whole procedure of this superstitions tradition, which is still widely applied at present time.

A folk story-Tasa Kuşu (The bird of sorrow) is presented by Şerife Öztemiz, one of the young sympathizers of Has-Der from Famagusta. The source of Şerife's story is her mother, from whom she enjoyed to listen to this story so many times, before going to sleep, when she was a little girl.

The final part of our magazine is spared for news related with folklore. There is a chronological record of the activities of Has-Der and other major folkloric activities which has taken place since the last issue of Has-Der.

Halkbilimi is aware of the fact that our current effort to reach international folklore research is only a naive attempt, which is of course completely unsatisfactory. However please bear in mind that with our extremely limited possibilities and amateur cadres all we mean to say is that:

We also exist and we will always be at your disposal for any kind of information or co-operation that you may need

NEDEN HALK BİLİMİ ?

Kâni Kanol

Kıbrıs Postası gazetesinde, 7.5.88 tarihinde Sayın Ümit İNATCI dostumuzun, okuyucunun kaleminden sütununda yayımlanan "FOLK ve FOLKLÖR" başlıklı makale, konuyla yakından ilgilenen HAS-DER gibi bir kuruluşun ilgisini çekmeliydi ve çektii de. Özellikle FOLKLOR sözcüğünün yıllardır salt Halkoyunları anlamında kullanıldığı ülkemizde, aslında tüm dünyada bugün bir bilim dalı olarak ele alınan bu sözcüğün yerine, türkce karşılığı olarak HALKBİLİMİ'ni koymak için büyük uğraşlar veren derneğimiz, bu sözcükten ne anladığını çeşitli vesilelerle açıklamaya çalışmıştı. Yine de böyle bir ya-

zayı kalem almamız gerektiğine inandık.

İNATCI dostumuzun, bu konudaki görüşlerini, kuşkularını yazarak konuyu yeniden ve daha detaylı olarak tartışmaya açması ve konuyu kuramsal bir tartışma biçiminde ele alması bizleri oldukça sevindirmiştir. Böylesi tartışmalarla kendimizi yenilemek yerine yıllardır kısır tartışmalarla kaybettiğimiz zamana hep acımışızdır. Genellikle mavi dizlik-siyah dizlikten öteye gidememiş olan ülkemizde Folklor tartışmaları; bizim bu konuda ortaya koymaya çalıştığımız görüşlere, dikkate değer hiç-

bir eleştirinin gelmemiş olmasından dolayı pek bir aşama kaydedememiştir. Bu durumda dostumuza teşekkür ederek, bu tartışmaya karınca karınca katılmak boynumuzun borcu olmuştur.

Önce sözkonusu yazıdan bir paragrafı buraya alarak başlamak istiyorum."

"Folklör terimi 1846 yılında W.J. Thomas tarafından folkun içerisinde yerleşen ve kalıcılığa taşıyılarak bir ad takmak için ortaya atılmıştır."

Burada yazılanlara içtenlikle katılmakla birlikte, bu tarihten sonra "FOLKLOR" terimiyle ilgili gelişmelerden hiç bahsetmiyor dostumuz. 1846 yılı öncesinden de hiç bilgi vermemiş.

1846 yılına gelinceye kadar halk gelenekleri, inanışları ve anonim edebiyat ürünleri için çeşitli adlar kullanılmıştır. Bunlar arasında Henry Bourne'nin 1725'lerde kullandığı "ANTIQUITIES VULGARES", John Brand'ın 1777'lerde kullandığı "POPULAR ANTIQUITIES" ve Johan Felix Knafel'in 1813'lerde kullandığı "VOLKSKUNDE" gibi terimler bulunmaktadır. Bunların da önceleri dostumuz dediği anlamda kullanıldıkları doğrudur. Ancak bunlar arasında bazıları örneğin; Knafel'in kullandığı VOLKSKUNDE (Halk bilimi veya Halkbilgisi), sözkonusu ürünlere bir ad takmaktan öte, olayı bir bilim olarak düşünmeye başlamanın da bir başlangıcıdır diyebiliriz.

Bu düşünce ve arayışların Folklor sözcüğünün ortaya atılmasından sonra da sürdüğünü görebiliriz. Konu üzerindeki bu arayışlar çerçevesinde 1872 yılında Stockholm'de "Nordens Arkiv" adıyla bir folklor arşivi kuruldu. 1873 yılında İsveç'te ilk folklor müzesi ve 1875 yılında Fransa'da "Melusine" adıyla ilk folklor dergisi ortaya çıktı. 1878 yılında Londra'da "Folk-lore Society" adıyla ilk folklor derneği kuruldu ve bunların ardından 1886 yılında Oslo üniversitesinde folkloru bir bilim olarak ele alan ilk folklor kürsüsü kuruldu. Bu bilimin Avrupa'da 19. yüzyılın sonlarında yayılmaya başladığını ve 20. yüzyılın başlarında tüm dünyaya yayılarak kabul gördüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunlardan da anlaşılıyor ki önceleri daha çok halk kültürü ürünlerine bir ad olarak ortaya atılmış olmasına karşın, Folklor sözcüğü süreç içerisinde kendi özgün bilimsel yöntemini de geliştirerek bir bilim olarak ele alınmaya başlamıştır.

Ülkemizde folklor sözcüğünün son zamanlarda çok yanlış kullanılır olması, bu sözcük yerine gerçek anlamını daha açık bir biçimde ortaya koyabilecek olan türkçe "Halkbilim" sözcüğünün kullanılmasını gündeme getirmiştir.

"Folklor oynuyorum", "Folkloru gidiyorum", "Folklor müziği", gibi yanlış anlayışlara meydan veren kullanımlar, bu-

nu zorunlu kılmıştır

Söz konusu makalede bizce yanlış algılanan bir diğer kavram'da 'Folk' kavramıdır. Folklorun konusunu oluşturan Folk=Halk sözcüğüne bakacak olursak? bu sözcüğün Saksonca olduğunu görürüz.. Her ülkenin kendine özgü bir "folk" anlayışı olduğu ve konuyla ilgili üniversitelerde bu konuda değişik görüşler bulunduğu da bir gerçek. Şimdi bu sözcük üzerinde biraz durmaya çalışalım.

Feodal toplum düzeninde "Folk=Halk", sosyal bakımdan aşağı tabakada; veya itibarlı bir mevki sahibi olunamayan zümrelerinden insanların oluşturduğu, soylu kesimin altında kalan katmanlara verilen isimdi. Burada sözü edilen halkın gerçek anlamda (İnatçı dostumuzun yazısında ortaya koyduğu gibi) az kültürlü olup olmadığı, kültürden ne anladığımıza bağlı, görece bir olaydır. Bu konuyu burada tartışmayacağız. Halkta çok sonraki millet evriminden önce iki önemli nitelik bulunmaktadır. Örgütlenmeye, devlet olmaya yatkın bir bilinç ve geleneksel törelerle birleşen halk kültürü. Feodal-soylu sınıfların temelde sözünü ettiğimiz geniş halk tabakası içerisinde çıkmıştır. Bu tabakanın oluşturduğu kültür, yani Halk kültürünün, toplumsal yaşamın zorunlu kıldığı sınıflaşma oluşumu sürecinde, yeni oluşan sınıfların kültürlerini bağrından çıkarttığını ve onlara kay-

naklık ettiğini görürüz. Yeni oluşan sınıflarda, caadaş dünya kültürleri ile aşılardıkları, değiştikleri, yabancılaştıkları ve halktan uzaklaştıkları gibi bir görünüm varsa da; temelde, hatta gündelik yaşamlarında yer yer de olsa o eski halk kültürünün sökülüp atılmadığını görmek mümkündür. Günümüzde sınıfsal açıdan ele alınırsa "Halk", sürekli evrilip değişen, karşılıklı etkilenmeler içinde durmadan oluşan bir karışımdır denebilir. Biz Halkbilimciler bugün Halk denilince, toplumun içinde yer alan diğer tüm sınıf ve katmanlardan ayrı bir zümreyi değil, köylülerle birlikte, fakir şehirliilerin ve orta halli insanların da katıldığı bir kesimi düşünüyoruz.

"Folk=Halk" sözcüğünün içini dolduran bu oluşumdaki evrim ve değişim ile birlikte "Folklorun=Halkbiliminin" de statik değil, dinamik bir nitelik taşıdığını düşünüyoruz. Halkın oluşumundaki bu sürekli evrim folkloru da etkilemekte, eski malmazeden yeniye, yerliden yabancıya ve yeni unsurlara, yeni karışımlara doğru evrildiği bir dinamizmi yaşamaya zorlamaktadır.

İnatçı dostumuz yazısının bir bölümünde,

"Şehirlerde burjuvanın öncülüğünü yaptığı sosyo-kültürel değişimlerin gerisinde kalan köylü sınıfı bu alternatif kültür karşısında yalın kalmamak için monoton yaşamlara

renk katmak amacıyla doğayla olan fizyolojik ilişkilerden motifler yaratarak eşyalarını ve zamanlarını süsleme yönüne gitmişlerdir." diyor. Bu saptama hangi ülkeler için ve hangi dönemle ilgilidir açıkça belirtmiyor. Bizce, sadece köylü sınıfın değil, genelde halkın yarattığı kültürden söz ediyorsak, bu kültür burjuva kültüre alternatif olarak (yazıdan bunu anlıyoruz) ortaya çıkmamıştır. Çünkü bu kültür toplumun geçmişinden evrilip gelmektedir. Bunun yanında burjuva kültürü de bağrından çıkartmıştır. Burada sözkonusu ettiğimiz kendi iç dinamikleri ile toplumsal gelişimini ve evrimini yaşamış toplumlar için geçerlidir elbette. Yazıda folklorun bir subalterne kültür olduğundan sözediliyor ki başlarda da sözünü ettiğimiz açıklamalar ışığında buna herhangi bir şekilde katılmamız olası değildir. Biz folkloru bir kültür değil bir bilim olarak düşünüyor ve ele alıyoruz. Konusunu oluşturan maddi ve manevi halk kültürü özelerinin nesilden nesile, çağlar boyu akışını belgelemek, kendine özgü bilimsel yöntemlerle incelemek, çözümlenmek ve bazı sentezlere, yasallıklara varmak için çalışır Halkbilimi.

Yazıda sözü edilen toplumumuzdaki folkloristik eğilimlerin önceleri folkloru bir halk sanatı niteliğinde ele aldıkları savına da katılmıyoruz.

Toplumumuzda son zamanlara kadar bir elin parmak sayısını geçmeyen kimi araştırmacıların dışında, genel olarak folklor sadece ve sadece halk oyunları anlamında ele alınmıştır. Sınırlı sayıdaki bu araştırmacıların yaptıkları ise daha çok nesnel olmayan araştırmalarla ve subjektif yargılarla halkbilimsel ürünleri derlemek olmuştur. Bunların dışında, bizim bilebiliriz, bu konuda HAS-DER'in 1980'ler sonrasında ortaya koyduğu yeni çalışmalar dışında 1980 öncesinde örgütsel ve bilimsel anlamda bir çalışma olmamıştır. (Son yıllarda oluşturulan ve bu konuda olumlu çalışmalar yapan dernekler konumuz dışındadır.)

Yine yazının bir bölümünde "Halkbilimine nasıl bir açıklama getirilebileceğini merak ediyorum." diyen dostumuza bu bilim dalının halk yaşamının bilimi olduğunu söylemek istiyoruz. Bu bilimi belli bir tarihe, belli bir cemaate, belli bir çevreye kapatmak ve öyle ele almak bizi yanılığalara itecektir. Bunun yerine halkın tarih boyunca, aşamalar halinde göz önünde bulundurabileceğimiz karşılaştırmalı olarak araştırabileceğimiz, yaşamın bir bilimidir diyebiliriz. Bu yaşamın geçmişte ve bugünkü sürekli evrimi, formları, ürünleri araştırılıp izlenir. Bu çalışmalar boyunca halk yaşamı ve halk kültürü arasında sürüp giden ilişki ve değişiklikler hep göz önünde bu-

ludururur.

Yazının bir diğer bölümün-

de şöyle deniyor:

"...Folklör" terimi ortaya atılalı üzerinden 142 yıl geçti bu başka açıklamaları getiriyordu bugün ise bir bilimle karşılaşırız.

Düşünürüm de bir ulusal kişilik arama peşinde yapılan yanlış yollanmalar bizi hangi yargılara götürdü."

Sanki bugün, 142 yıldır kabul edilen folklor terimi için bizler yeni birşeyler ileri sürüyormuşuz anlamına gelen bu cümle için, yukarıda anlatılanlardan sonra dostumuzun farklı bir düşünce içerisine gireceğine inanıyoruz. Diğer yandan, özellikle folklor yerine Halkbilimi sözcüğünü ülkemizde ortaya atarak ısrarla savunan derneğimizin; ulusal kişiliğin belirlenmesinde bu bilimin bir işlevi olduğunu benimsediğini ancak tahlilde bunun belirleyici olmadığını da bilincinde olduğunu söylememiz gerek.

İnatçı dostumuzun, bugünkü Halkbilimi çalışmalarını "Geçmişten bu güne gelen fosillerde yaşayan hücreler aramak" biçiminde yorumlaması için söyleyecek söz bulamıyorum. Pek çok düşüncesine yürekte katıldığımız Sabahattin Eyüboğlu'ndan kısa bir alıntı vererek bu konudaki düşüncelerimizi açıklayabileceğimizi umuyorum

"...İnsanın sanat ve bilimle ilerleyişi, geçtiği

yerlerden tekrar tekrar ve her seferinde başka başka anlayış ve niyetlerle geçmekle olur. İşte bu yüzden türküyü sevenlerimiz arasında her zaman düşünüş birliği yoktur. Bu sevgide bir yere kadar beraber coşup sonra birbirimize düşebiliriz. Örneğin, türküyü ve kilimi Batı sanatına karşı koyma duygusuyla sevenlerle, onları, tam tersine Batı sanatının en ileri gelişmelerine katılarak sevenler elbette anlaşamazlar(...) Türkü de kilim de geri bir toplum düzeninin meyveleri. Kim ister türkülerini besleyen perişan halin süregitmesini, makine dururken ellerin, gözlerin aşınmasını, türkü ile avunup kilim üstüne oturmasını..."

Son olarak tüm olumsuz yaklaşımlarına karşın Sayın Ümit İnatçı'ya böyle bir tartışmaya olanak verdiği için bir kez daha teşekkür ediyoruz. Folklor ve Sanat arasındaki ilişki konusundaki düşüncelerimizi bir başka yazımızda daha detaylı olarak ele almaya çalışacağız. Belki böylece kendimizi, sanatçı dostlarımıza daha iyi anlatabiliriz.

Kaynak :

1. Folklor ve Edebiyat (1) Boratav P.N
2. Türk Halkbilimi Baykurt Ş.
3. Türkiye Folkloru Alangu T.
4. Halkbilimi-Genel Bilgiler-Tan N.
5. Folkloru Doğru B.Ü.F.K.
6. Halkbilimi ODTÜ-THT

Pieris Zarmas'ın

KIBRIS HALK MÜZİĞİ ARAŞTIRMALARI

Ahmet An

Pieris Zarmas, 20 yıldan fazla süre, Federal Almanya'nın başkentindeki Bonn Operasında birinci bariton olarak çalışmakta olan bir Kıbrıslı Rum müzik bilimcisidir. Akanthu'da doğan Zarmas, Kıbrıs'ta bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra, müzik eğitimini Londra, Milano ve Bonn'da sürdürmüş ve "Kıbrıs Halk Müziği üzerine Araştırmalar" başlıklı tez çalışmasıyla Bonn'daki Rheinische Friedrich Wilhelms Üniversitesinin Felsefe Fakültesinden doktorluk ünvanını almıştır.

Pieris Zarmas'ın müzikle olan ilişkisi sadece sesiyle olan ilişkiyi değil, yorumlama şeklinde olmaması, ayrıca müzik bilimi ve halkbilimi dallarında araştırmalar yaparak "Kıbrıs Halk Müziği" ve "Kıbrıslıların Müzik Aletleri" konulu kitaplar yayınlamıştır. Kıbrıs yanında Yunanistan ve Napoli'den derlediği şarkıları düzenleyerek, Niederkassael Mandolin Orkestrası ve Beethoven Senfoni Orkestrası eşliğinde plağa kaydedilmiştir. Zarmas'

ın Mandolin Orkestrası ve Büyük Koro eşliğinde 1982 yılı sonunda Lefkoşa Rum Belediye Tiyatrosu salonunda verdiği konseri, Kıbrıs Radyo Yayın Kooperasyonu TV'sinden izleme olanağı elde etmiştik. Yine onun hazırladığı ve KRYK-TV'indeki "Kipriaka" programında sunduğu "Kıbrıs Halk Müziğinin kökenleri" dizisi hala daha anılarımızdadır. Pieris Zarmas'ın "Songs from Cyprus" adlı uzunçalarında da (1982), Kıbrıs Rum halk şarkılarının en çok sevilen ve bilinenleri, bilimsel bir araştırmaya dayalı, seçkin bir düzenlemeyle dinleyicilere sunulmaktadır.

Bu yazımızda değinmek istediğimiz, Zarmas'ın 1975 yılında F.Almanya'nın Baden-Baden kentinde Almanca olarak yayınladığı doktora tezidir. Tezin başlığı şöyledir: Studien Zur Volk Musik Zyperns (Kıbrıs Halk Müziği üzerine Araştırmalar). Valentin Körner yayınevi'nin Müzik bilimsel Çalışmalar Dizisi'nin 60. kitabı olarak basılan kitapta, 60 şarkı notası ve 46 re-

sim var; toplam 416 sayfa tutuyor.

Kitabın girişinde Yunan müziğinin ilk derleme çalışmalarını özetleyen Zarmas, Türk Müziği hakkında da şu bilgileri veriyor: Türkiye'de ilk halk müziği derlemeleri 1920'lerde başlamıştır. İlk çalışmalar 1926-1931 yılları arasında yapılmıştır. İlki "Chansons Populaires Turques" adıyla Fransızca başlık ve Arap harfleriyle 7 fasikül halinde İstanbul'da 1926 ve 1928 yılları arasında yayınlanmıştır. Diğer çalışma ise "Halk Türküleri-Anadolu Halk Şarkıları" başlığıyla İstanbul Belediye Konservatuarı Neşriyatından çıkan 8 fasiküldür. Yine İstanbul'da 1921-1931 yılları arasında yayınlanmıştır. "(s,2) Yazan bu arada, Bela Bartok'un 1972 yılında New York'ta yayınlanmış "Turkish Folk Music from Asia Minor" kitabından da söz etmektedir.

Pieris Zarmas, Kıbrıs halk şarkılarıyla ilgili ilk çalışma ve araştırmaların 1910 yılında başladığını belirterek, bizi şu önemli çalışmalardan haberdar etmektedir. (S.87):

1. Christos Apostolides-Asmata ke hori kipriaki, Leymosun 1916-Piyano eşliğinde 19 halk şarkısı
2. Kleovulos Artemides-Apota Kipriaka dimotika tragudia, Kipriaki Spude dergisinde, cilt 16, Lefkoşa 1953 (20 Halk şarkısı)
3. Theodulos Kallinikos-Kipriaku Laiki Musa, Lefkoşa 1951 (Bizans usulü notalama ve beyitlerle yazılmış 74

halk şarkısı)

4. Sosos Tempoleş-Kipriaki Laiki Musiki, Kipriaka Grammata dergisinde, cilt 9, Lefkoşa 1944, S.115-126.
5. Kostas Ioannides-Kipriaki rithmi ke melodies, Lefkoşa 1966 (Halk şarkıları, güfteler ve resimler)
6. Some notes on the folk music of Cyprus-Kipriaki Spude dergisinde, cilt 29, Lefkoşa 1965, S. 211-277
7. Kyriakos Hadjiioannu-Ta en diaspora, Lefkoşa 1969, S.100-116 (Kıbrıs Halk şarkılarında Zebani tema'sı)
8. Theodoros Papadopulos-Thriskentika piiamata ek kipriaku hirografu, Kipriaki Spude dergisinde, Lefkoşa 1970, S. 83-121 (dinsel içerikli halk şarkılarının güfteleri).

Pieris Zarmas bütün bu araştırmalara rağmen, henüz toplu bir Kıbrıs Halk Müziği çalışmasının yapılmadığını belirterek, kendi kitabına aldığı şarkılarla ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır. "Burada daha çok saf kalmış şarkıları inceleyeceğim. Farklı güfte veya melodilerden parçalar içeren şarkılar konu dışında tutulmuştur." Zarmas, böylelikle Kıbrıs Rum halk müziğine Türkçeden geçmiş bazı şarkılara da değinmemeyi yeğlemektedir. Kitapta hiçbir Kıbrıs Türk halk müziği örneğinin verilmemiş olması bizce bir eksiklik oluşturmaktadır.

Kıbrıslı Rum müzik bilimsi, Kıbrıs Rum halk şarkılarını 3 gruba ayırmaktadır: 1-Epik içerikli olanlar, 2-Lirik içerikli olanlar (Bunlar 8 alt grupta sınıflandı-

rılıyor: 1- Bölgesel şarkılar, 2- Aşk şarkıları, 3- Düğün şarkıları, 4- Çocuk şarkıları, 5- Bölgelerüstü şarkılar, 6- İş yaparken söylenen şarkılar, 7- Şakalı şarkılar, 8- Şikayet içeren şarkılar) 3- Lirik-Epik şarkılar. Zarmas, bölgesel şarkıları da 5 ses özelliğine (fonis) göre şöyle ayırmıştır: 1- Karpaz, Eftagomi, Engomi, Avgoru, Akanthu şarkıları, 2- Karava şarkıları, 3- Mesarya — Dillirga şarkıları, 4- Leymosun şarkıları, 5- Baf şarkıları.

Pieris Zarmas, "Kıbrıs Halk Müziği üzerine Araştırmalar" kitabının bir bölümünü de Kıbrıs'ta kullanılan müzik aletlerine ayırmış. Bu bölümden öğrendiğimize göre, lauta öncesinde Kıbrıs'ta, saza benzeyen tambura kullanılıyormuş. Lefkoşa Halk Müzesinden bir resmi de verilen bu aletin, Asur kökenli olduğu ve Bizans döneminde Yunanistan'da çalınan pandura veya Panduris'in değişime uğramasıyla tanburas adını almış, 3 teli (G,F,D) varmış. Zamanla bu alet terk edilerek yerini lauta almış (S.21) Bugün de Kıbrıslı Rumlar tarafından çalınmakta olan lauton'la ilgili olarak da şöyle diyor: "17.ve 18. yüzyılda Kıbrıs'ta kullanılmaya başlanan ve kemanla birlikte dans ve şarkılara eşlik eden müzik aletidir." (S.22)

Zarmas, kitabında Kıbrıs Türk halk müziğinden hiç söz etmemiş olmasına rağmen, Kıbrıs Türk Halk müziği aletlerine yer vermiş. Örneğin Ud

la ilgili olarak şöyle yazıyor: "Arap-İslam Kültür bölgesinin lautasıdır. Kıbrıs'ta da çalınan bu alet, sadece Kıbrıs Türk tarafında bulunmaktadır. Rumlar, Bizans tamberasının geliştirilmiş şekli olan lauton'u kullanmayı tercih etmektedirler." (S.23) Bu durumda Bekir Azgın'ın, 8 haziran 1988 tarihli Ortam gazetesinin Sanat Ek'indeki "Bildiğim kadarı ile Kıbrıs'ta lauta kullanılmamıştır. Kemanla eşlik eden alet uttur" şeklindeki ifadesinin bir bilgi yanlışlığı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ama Kıbrıs Türklerinin ud'a benzediği için lauta'yı ud diye nitelendirdikleri de bilinmektedir.

Halk şarkılarına lauta ile birlikte eşlik eden keman'ın ise Kıbrıs'a Bizans'tan geldiğini yine Zarmas'ın kitabından öğreniyoruz. 19.ve 20. yüzyılda yaşamış meşhur keman ustaları olarak Larnakalı Pannaudin, Bafli Theodoros ve Lefkoşalı Pipis'in adları verilmektedir (S.24-25).

"Kıbrıs'ta sadece Türkler tarafından düğün ve şenliklerde çalınan bir müzik aletidir" diye tanıtilan zurna (S.33) yanında Pieris Zarmas, 1950'li yılların başına kadar Lefkoşa'daki Mevlevi Tekkesindeki ayinlerde çalınan kudüm'ü de "Nakkarades" (Almancaısıyla Doppelpauke) adıyla tanıtmakta ve bu aletin de Kıbrıs'a, Türkler tarafından getirildiğini belirtmektedir. (S.40-41)

Zarmas, daha sonra gelen bölümde, toplam 60 Kıbrıs Rum halk şarkısının notalarını ve

sözlerini vererek, müzik bilimsel açıdan her şarkının değerlendirilmesini yapmaktadır. Bu arada her şarkının sonunda, şarkının hangi arkaik makamda olduğunu yazmaktadır. Örneğin Eolya, Dor, Aşağı İonya, Frigya ölçeği, kilisede kullanılan ton biçimi gibi. B. Azgın'ın yukarıda adı geçen yazıda öne sürdüğü "Kıbrıs Rum halk müziğinde yaygın olarak var olan aksak seslerin kaynağının Türk Müziği olduğu savı da bu durumda tartışmaya açıktır. Çünkü Türk Müziğinde de kullanılan bu tür makamların, aslında eski Anadolu uygarlıkları ve Bizans kökenli olduğu çeşitli müzikbilimciler tarafından gerek Türkiye'de, gerekse Avrupa'da kanıtlanmış bulunmaktadır.

Son olarak kitapta yer alan ve ilginç bulduğumuz iki şarkı sözünün metinlerini aktararak yazımıza son vermek istiyoruz. Has-Der'in 13 Nisan 1984 tarihinde düzenlediği 2. Halkbilim Sempozyumuna sunduğum "Kıbrıs Suiti ve diğer Kıbrıs Halk Dansları" başlıklı bildiriye sözü edilen Erkek Suiti'nin 5. bölümünde okunan dörtlükten (BK. Halkbilim Sempozyumları, İstanbul 1986, S.107) farklı olarak Pieris Zarmas, şu dörtlüğü vermektedir. (S.113) "Bütün dünya batsa da/Kıbrıs' a hiçbirşey olmamalı/Aman! Kıbrıs'a hiçbirşey olmamalı/Çünkü ben Kıbrıs'ın toprağında yaşıyorum/ Aman! Kıbrıs'ın

suyunu içiyorum."

Dillirga şarkısının, Rumca sözleri arasına serpiştirilmiş olan riviri, revaren, ravara gibi tekerlemeler yüzünden, Rumcaya iyice vakıf olmayanlarca anlaşılmadığı bilinmektedir. Bu nedenle, bundan dolayı 4-5 yıl önce Gazi Set'in müzisyenlerinden Cemal Özgürsel, Kıbrıs Postası gazetesinde kendisiyle yapılan söyleşide Dillirga adlı sevilen Rum halk şarkısının Türkçe kökenli olduğunu öne sürmüştü. Şarkının Rumca sözleri ile Almancasından Türkçeleştirdiğimiz çevirisini aşağıda veriyoruz:

İ Tillirkotissa

- Ce, pi (riviri) an ce (riviri) pan ti (riviris) bellis, pos en (reveren) na pa (ravara) o pe (revere) pa, muzupuamu. Tralalalalalalala
- Ce, ma (ravara) e fe (revere) tith tha (lavala) las san cesi (riviri) kose (revere) a ge (revere) ran, mavrommata mu Tralalalalalalala

Dillirga şarkısı

- Ve insanlar gitti ve deliye söylediler ben de ülke dışına gideceğim, benim esmerim, tralala...
Ve denizi büyülüyor ve rüzgar sakın kalıyor, benim karagözlüm, tralala...
- Bu bir yıldızdır ve o küçüktür
Yedi gezegen arasında, benim esmerim, tralala...
Ve bana söylediğin sözler kalbimi derinden oynattı, benim karagözlüm, tralala.

1873'de LEFKOŞA KENTİ EVLERİ

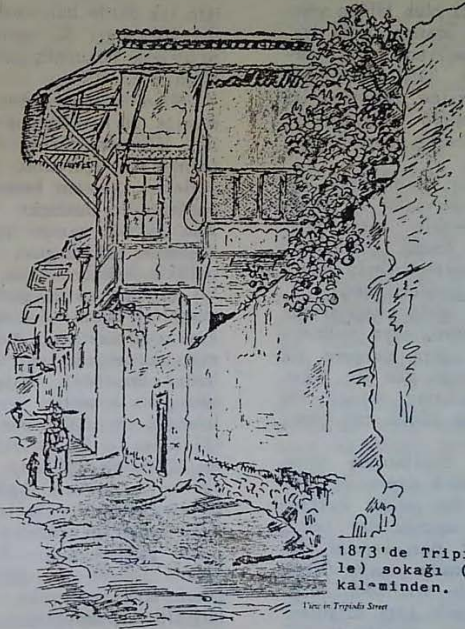
Lois Salvator
(Ertan Öztekin)

Lefkoşa (1) kelimesinin gerçek anlamında semtlere bölünmüş değildir. Yapılabilecek bölünme, yalnız kentte yaşayan farklı etnik nüfusa göre olabilir. Örneğin, Türk nüfusu Mağusa Kapısı yanındaki Tahta Kale camisi civarında ve özellikle de Girne Kapısı ile Baf Kapısı arasındaki bölgede yerleşmişlerdir. Sözü edilen Girne Kapısı ile Baf Kapısı arasındaki bölgede küçük, perişan ve değeri çok az olan evler bulunmaktadır. Rumlar yerleşmek için prensip olarak piskoposluk konutundan "Ayia Sophia"ya (Selimiye Cami) (2) kadar olan bölgeyi seçmektedirler. Ayrıca Rumlar, Girne ve Mağusa Kapısı arasındaki bölgede bulunan Türk nüfusu arasında da serpilmiş olarak bulunmaktadır. Ermeniler ise Türk nüfusu ile her yerde karışmış olarak yaşamaktadırlar.

Dar ve dolambaçlı yollar çok kısa mesafelerde çeşitli isimler taşımakta ve genellikle sokak isimleri bulunmama, çeşitli yerler ise isimlerini buldukları yöreden almaktadırlar. Mahalle isimleri, beyaz harflerle mavi teneke tabelalar üzerinde Türkçe ve Rumca olarak görülmektedir. Evler de aynı şekilde numaralandırılmaktadır. Yol döşemeleri iri çakıl taşlarından oluşmakta, bazı yerlerde ise bunlar da

olmamaktadır. Lefkoşa'nın ana yolu, doğal olarak en geniş ve en uzun olan Tripodis'dir (Türkçesi Baş Mahalle) Tripodis'ten sonra ise önem olarak Mağusa kapısından pazara kadar uzanan ve bundan dolayı kentin ana girişini oluşturan Tahta Kale Sokağıdır. Bu sokağın yanında ise çeşitli köprüleri ile Pedios deresinin (Kanlı dere) (2) kuru yatağı uzanmaktadır.

Lefkoşa'da taştan inşa edilmiş binalar çok azdır. Bazıları gotik kemerli pencereler ve oyma taş oluklarla süslenmiş olan bu evlere kimse yeterince özen göstermemektedir. Evlerin büyük çoğunluğu, denildiğine göre deprem endişesinden dolayı büyük kerpiçten yapılmıştır. 1,000 tane kerpiçin fiyatı 100 kuruş veya yaklaşık olarak bir sterlin'dir. Bina büyük bir süratle inşa edilmektedir. Saman ve topraktan oluşan harç iki kollu duvarcı tepsisi ile kerpiç üzerine konmakta narç üzerine, gözlü ve ufalanmış, kerpiç onun üzerine harç ve başka bir kerpiç konmakta. Bu işlem tekrar tekrar yapıp, kısa bir süre sonra bina tamamlanmaktadır. Kerpiçten yapılan binalar çok erken zamanda bitmesinin yanında bir de erken kuruma avantajı sağlamaktadır. Bina en fazla 200 l'nın (3) üzerinde bir kıy-

1873'de Tripiodis (Baş mahalle) sokağı (Lois Salvator'un kal-minden.

View of Tripiodis Street

metle olabilir. Oysa kısa bir süre önce Lefkoşa'nın en güzel taş binası 400 L'ya satılmıştır. Kerpiç evler yüz yıl dayanmaktadır. Fakat kerpiç üzerine sıvanmış olan harç (4) içerisinde bulunan samanın çürümesi sebebi ile duvarda delikler açılmakta, bundan dolayı da binalar sık sık tamir gerektirmektedir.

Çoğu zaman bu binaların temeli taşı ve genellikle bu temeller eski kökenlidirler. Modern binaların altında sık sık eski duvar kalıntıları bulunmaktadır. Bu duvar kalıntıları eski, kaba sıra kemerler gibi bazan toprak üzerine kadar çıkmaktadır.

Çoğu Türk evlerinde kafesli pencereleri ile ileriye fırlamış köşkler (5) bulunmaktadır. Çoğunlukla Türk ve

Rum mahallelerinde bulunan 150 dolayındaki diğer evlerin köşklerindeki pencerelerin üzerinde tahtadan başlık bulunmaktadır. Çatı ileriye doğru çıkmakta ve ileriye fırlamış kısımda Türk modasına uygun tahtadan çerçeve yer almakta olup yağmur suları bu çerçeveden akıp saçak boyunca uzanan tahta oluklara dökülmektedir. Evlerin büyük bir çoğunluğu, özellikle de Türk ve Rumların karışık bulunduğu bölgelerde, çatılar parçalanmış saman ile yoğrulmuş kil harç ile örtülmektedir. Bu harç, kenarları mermer korniş ile desteklenmiş, çaprazlama konmuş tahta ve hasır otu üzerine dökülmektedir. Bazan bu mermer korniş yerine, mertekler çatı altından dışarıya kadar uzatılmakta veya tahta konmaktadır.

Bu çeşit kil çatılarda oluk kilden veya çati kenarı boyunca uzanan tahta bodurandan meydana gelmektedir. Çati seviyesi ise kenarlara hafif eğilmiştir. Keskinbir açıda birbirine dayanmış iki kalın mermer diliminin örttüğü bir delik bu evlerin bacasını oluşturmak-tadır.

Eski duvarların iç kısımlarında sık sık gotik kemerler, pervazlar ve çıkma yapmış küçük kulelerle karşılaşırız. Evlerin kapılarının, bazan gotik kemerler içerisine yerleştirilmiş olan, genellikle tahta çerçeveleri vardır.

Türk evlerinin giriş kapılarında çoğu kez ay ve yıldızın veya yalnızca yıldızın bulunduğu tahta çerçeve ile padişahın tahta çıktığı gün ile diğer festivallerde ışıklandırma amacı ile yağ kabının konduğu küçük tel çemberi buluruz.

Genellikle giriş kapılarında üstte ortada ve altta olmak üzere üç sıra çivi görülmektedir. Bu çiviler yukarıdan aşağıya doğru uzanan dar tahta şeritleri tutmaktadır. Bazı kapılar yukarıda sözü edilen usulle yapılp üzerleri baklava karelerle şekillendirilmiştir. Bazı Türk evlerinde kapı sürgüleri çok özenle işlenmiştir. Rumlarda ise bu sürgüler genellikle haç şeklindedir. Ayrıca kapılar üzerinde arabesk veya basit tahta şeklinde kapı tokmakları da vardır.

Bu basit halka şeklindeki kapı tokmaklarının halkaları zincir ve kilit ile takviye edildiğinde kapının kilitlenmesini de sağlar. Kural olarak dıştaki basit bir sürgü istenmeyen misafirler-karşı tek emniyet tedbiridir. İçten taraf sürgüye yerleştirilmiş küçük bir odun parçası, sürgünün sokaktan açılmasını engeller. Bazı sürgüler kendi kendilerine açılır. Bazı evlerde bir kilit ve katı bir demir sürgü, düzeni tamamlar. Orda, burda, kapı yanlarında basamaklı binek taşları (6) görülür.

Hem Türk hem de Rum evlerinin pencerelerinde, dış tarafta kafes (7),

işte ise perde bulunurdu. Bu pencrelerin birçokları da ayrıca ön taraftan parçalara bölünmüş pancur ile korunmaktadır.

Şimdi içeriye adım atalım. Ekseriyetle Türk evlerinin kapıları dikkatlice kilitlenmiştir ve kapının açılması halinde de içerisinin görülmesini engelleyen, kapının hemen arkasında bir paravan durmaktadır. Ziyaretçi paravanı geçtiği zaman yer döşemesi ile döşenmiş salona girer ki bu salon genellikle bahçeye veya içavluva bakar. Bu salonun çatısı gotik kemerler ile yuvarlak sütun ve Bizans sütun başlığına oturmaktadır. Kemerlerin olmaması durumunda ise çatı yuvarlak kolonlar üzerindeki kiriş ve oyma ile süslenmiş konsollar tarafından desteklenmektedir. Tüm pencereler mağribi (8) kafes işi ile bu salona açılmaktadır. Girişten üst kata, normal merdiven veya duvarın dışındaki basamaklarla çikilir. Üst katta içeriye, güzel oymalı mağribi kemerli küçük bir kapıdan girilmektedir. Yerler ve tavan kakma işleme ile Eğlence köyünden gelen kirli-gri renkli mermer parçaları ile döşenmektedir. Bu mermerlerin parçası bir kuruş veya yaklaşık iki penny'dir. Çati genellikle çıplaktır. Çoğu durumlarda ara yerleri harç ile doldurulmuştur ama büyük kısmı düzdür. Genellikle yuvarlak kirişler güzel sepet örgüsü ile süslenmiş veya tahta ile tamamen kaplanmıştır. Zengin insanların yer döşemeleri kakma işleme ile süslenmiştir. Kapılar çoğu zaman kabartma ve oyma işi ile işlenmiş tahtadan yapılmıştır.

Çoğunlukla Türk evlerinde, Rum evlerinde de sık sık rastlanan küçük divan odası bulunur. Bu odaların tavanları, genellikle duvardan çıkma destek üzerine dayanan kemer veya basit merteklere dayanmaktadır. Yer Mısır'dan gelen hasır ile örtülmüş olup odanın ortasında, içinde kor kömür olan bakır mangal durmaktadır.

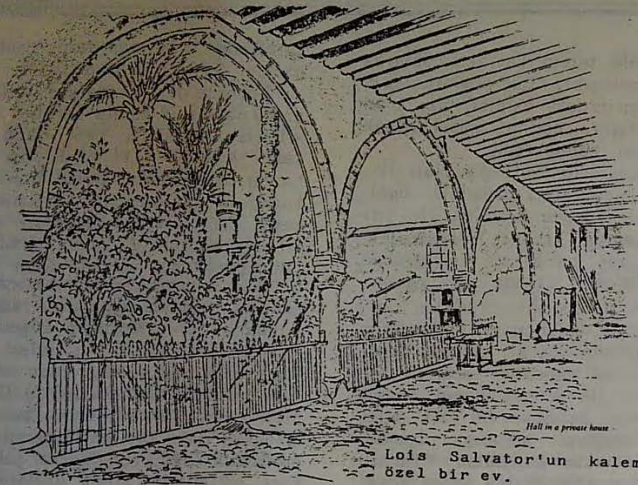
Fakir evlerde zemin kattaki odalarda da oturulmaktadır. Bu odalara ışık, camları camilerdeki camlar gibi olan kalın taş duvara açılmış güzel küçük pencerelerden gelmektedir.

Süslü raflar tüm oda duvarları boyunca bulunmaktadır. Odadaki eşya, etrafında bir kordon aracılığı ile yukarı ve aşağıya hareket ettirebilen tavana asılmış perde ve yatağınan ibarettir. Yatağın yanında ise Aziz'lerin resimleri ile boyuna asılabilen zinciri ile duvarda bulunan çiviye asılmış Rum haçı görülmektedir. Ayrıca odada arkası oymalı sandalye ve alçak oturma yerleri ile az çok genel mobilya parçalarını buluruz. (9) Sık sık, tavandan aşağıya asılmış, içinde ekmek saklamakta kullanılan "Taba-yia" (10) diye adlandırılan sepet veya köşede üzerinde su bardağının durduğu küçük bir masa bulunmaktadır.

Zengin sınıf Türklerin üst katta kabul odası bulunmaktadır. Bu oda duvar boyu divanları ve çeşitli cam, seramik ve porselenlerle süslenmiş raflar ile döşenmiştir. Bu oda, bazan köşesinde bulunan rafta her türlü biblolar ve ince, narin koku şişeleri ile geniş divan ve yastıkları bulunan diğer odaya açılırdı. Çiğ Rumların modernleştirilmiş evleri ve tüm evlerinde, oturulduğu zaman sırtın pencereye geldiği, bütün duvar boyu olan divanın yer aldığı güzel köşkerleri (5) vardır. Zengin Türklerin çok hafif meltem rüzgarıyla bile hoş bir serinliği olan kafes pencereyi geniş köşkerleri vardır. Ayrıca evlerin düz çatılarını da serinleme ve dinlenme yeri olarak beğenmektedirler. Evlerin mutfağı alt katta olup köşede veya duvarın ortasında Türk modasına uygun ocağı vardır. Birçok evde altı mermer kaplı, yanları taş ile örülüp kil ve saman ile sıvanmış güzel yuvarlak fırınlar mevcuttur. Birçok evin kendi özel kuyusu vardır, kuyusu olmayanlar sularını iki

tarafında su testileri asılı olan eşekler ile taşımaktadırlar.

Lefkoşa'da görmeye değer çok az ev vardır. Bununla beraber iki Türk ailesinin oturduğu Yeni Cami Sokak' taki "Kaloiro (11) al Efendi Sokak" bunlar arasındadır. Gotik kemerli giriş kapısı ve kemerin dış kornişinin (çerçeve) üst kısmında (kemerin üstündeki sivri kısım) (2) gotik binaların tepelerindeki süs ve bu süsün üzerinde de kalkan arma vardır. Ayrıca bu süsün iki yanında da ikişer adet arma bulunmaktadır. Kornişin köşesinde Bizans pencerelerinin bazı izleri ile çirkin yüzü insan başı olan oluk ağzı hala görülebilmektedir. (11) Evde ikâmet eden Türkler evin önüne ahşap bir köşk ilave ettiler. Binanın içi doğu modasına özgü, zengin bir şekilde dekore edilmiştir. Şimdi üzülerek söylüyoruz ki, (1873 yılı) (12) binanın tümü çok ihmal edilmiş olup, yarısı harabe durumdadır. Balkon, farklı soyтары ve oymalı minicik pencere figürlerinin olduğu zerafetli taş süslerini sergilemektedir (gözönüne koymaktadırlar). Eve girince ilk olarak her tarafta yumuşak misafir koltuklarının bulunduğu geniş divan odasını buluruz. Şahane tavani, kafesli pencere üzerinde özenle işlenmiş pancuru (kepeneği) ve kapının yanında duran zarif, zevkle işlenecek süslenmiş dolap, bizlere en iyi mağribi eserleri hatırlatmaktadır. Aynı zamanda üzerinde bir harem (13) binlerce önemsiz küçük eşyasının titizlikle tertiplendiği küçük asma merdivenler veya raflar bulunur. Bir yanında (girişteki divan odasının) (12) karelere bölünmüş küçük tavani ve kafesli pencereleri önünde alçak korkulukların bulunduğu daha küçük odaya gireriz. Birkaç basamak bizi başka bir korkulukla odanın geri kalan kısmından ayrılan divanları ile daha yüksek bir kısma götürür. Zevkli ve düzgün raflar her yerde görülmektedir. Kapılar, Türk oyma ve kabartma

Lois Salvator'un kaleminden özel bir ev.

işi ile kısmen kare olarak tasarlanmış, kısmen de Rönesans üslubu ile özenle oyulmuş veya başka türlü kemerle süslenmiştir. Odaların bir kısmının tavanı tonoz şeklindedir; geriye kalanlar ise küçük konsollardan destek alan düzgün yassı kirişlerden örtülmüştür. İkinci katta tavanı Türk tahta işinden ibaret fazlasıyla güzel bir oda vardır. Bu odanın kapı çerçevesinin yan kısmının üzerinde, üst divanı odanın geri kalan kısmından ayıran korkuluğun ince narin kolonlarına dayanan küçük kafesli balkon vardır. Eski zamanlarda ailenin dans ve ziyafetlerinde açılır gibi görülen bu odanın ortasındaki küçük kulesiyle süslü raflar odaya canlı bir görünüş vermektedir.

Rumlara ait konutlar arasında Çelebi Yanko (14) diye adlandırılan Ayios Andonios Sokağının, kiliseye (Ayios Andonios Kilisesi) doğru olan yönünün sağ tarafında ve sokağın en altında yer alan konuttan söz edebiliriz. Bu, büyük sağlam bloklardan iki kat olarak inşa edilmiş sade bir ev-

dir. Girişin üst kısmında St. Mark'ın aslanı ve bu aslanın arkasında da bir tepe bu tepenin üzerine de giydirilmiş gibi duran kale bulunmaktadır. Giriş salonunun bulunduğu tarafla, ortada büyük ve iki yanda küçük olmak üzere üç kemeri ve diğer üç tarafında dörder kemeri olan geniş bir iç avlusu vardır. Köşe sütunları (iç bahçenin dört köşesinde bulunan sütunlar) (2) dört kemere destek olmaktadır. Bahçenin giriş kapısının üzerinde ise (bahçeden taraf) sonradan eklenmiş basamakları da tahtadan olan balkon, günümüzde kötü zevklerin bir göstergesidir.

Hemen hemen bütün evlerde, üzerinde kule gibi yükselen kocaman hurma ağaçlarının olduğu portakal bahçeleri vardır. Bu duvarlarla çevrilmiş özel bahçelerin yanında, kent sınırları içerisinde (surlar içerisinde) (2) kentin 1/4'ünden fazla olan geniş kamu bahçeleri de vardır. Tüm bu (özel) bahçeler yoldan taraf kerpiç duvarlar ile sınırlanmıştır, evin

açık salonundan taraf ise alçak ahşap korkuluk ile çevrilmiştir. Bu bahçeler sarnıç veya doğrudan su kanalları ile sulanmaktadır. Buralarda her türlü meyve yetiştirilmektedir. Bu meyvelerin bazıları çok tatlıdır; adada çok ucuz olan olan ve bundan dolayı fakir sınıflar tarafından satın alınabilen portakal şeklindeki limonlar (Lemonia gligia) ve olağanüstü büyüklükteki ağaç kavunları bunlardandır. Ağaç kavununun içinde az sayıda çekirdek ve bir çeşit beyaz yapışkanlı madde bulunmaktadır ki bu sebepten çok erken çürümekte ve çoğu zaman üzerine bir kat mum konarak korunmaktadır. Ağaç kavunu hem taze, hem de şekerlenmiş dilimler şeklinde (tatlı olarak) yenilmektedir. Kayısı ve diğer çeşit meyveler de eşit derecede tanınmıştır (meşhurdur). İçerisine nar ve hurma konularak yapılan St. John's ekmeği oldukça koyu renkli olmasına karşın çok güzeldir. Hurma meyvelerinin bulunduğu dallar yumuşak saman çamuru ile paketlenerek milyonlarca kuzgun, ekim ve küçük kargadan korunmaktadır. Bu kuşlar bazan hurma ağaçlarını öyle bir sayıda kaplarlar ki, ağaç yalnızca siyah görünür. Sık olarak görülen asma ve dut ağaçlarından dut, ipek böceklerinin hatırına yetiştirilmektedir. Meyve ağaçlarının yamındaki alan ise güzel sebze bahçesi olarak kullanılır. Bu bahçeler suyu bir kaşık gibi alıp istenilen kısıma dökülen bir çeşit kürek tarafından sulanmaktadır. Havuç, soğan, sarma, (15) çiğ olarak yenmektedir. Buralarda babutsa (16) ve çeşitli çiçekler de buldur.

Bahçeler ürünlerinin %19'unu vergi olarak vermektedirler. Toplanan bu öşür için mart ayı boyunca teklif kabul edilir ve en yüksek teklifi veren ayın son günü bu öşürü almış olur. Yerel Vali ve adanın en zengin toprak sahibi olan Richard Matei'nin enerjik

gayretleri sonucunda, önceki zamanlarda büyük zarar veren çekirgelerin kökü tamamen kazınmıştır. Üzümler hala bağ küllenmesine maruz kalmaktadırlar.

DİPNOTLAR

- (1) Lefkoşa tarihi kenti, Venedikliler döneminde inşa edilen surlar ile çevrilmiştir. Yaklaşık 680 metre yarı çapında bir daireden oluşan kentin surlarında 11 tane burç bulunmaktadır. Orijinal uç kapısı bulunan kentin kuzeyinde Girne, doğusunda Mağusa ve batısında Baf Kapısı yer almaktadır. Kentin 1873 nüfusu yaklaşık 20,000 kişidir. Türk nüfusu Rum nüfusundan biraz fazladır.
- (2) Çevirenin notu.
- (3) Lira.
- (4) O dönemde sıva olarak alçı kullanılmamaktaydı. Bunun yerine bina saman ve toprak karışımı bir harç ile sıvanmaktaydı.
- (5) Cumba.
- (6) At veya arabaya binmek için üstüne çıkılan yüksekçe taş.
- (7) Çapraz çubuklarla ve aralıklı olarak yapılmış, pencerelere takılan siper.
- (8) Fas ile ilgili.
- (9) Yazar burda Rum evlerindeki yatak odasından söz etmektedir.
- (10) Dabaca.
- (11) Kilisede papaz adayı olan yardımcı papazlar.
- (12) Bugün bu bina üzerinde yazarın anlattığı özellikleri hala görebilmekteyiz.
- (13) Karı, eş.
- (14) Çelebi Yanko Osmanlı döneminde Saray tercümanlığı yapmıştır. Bundan dolayı Çelebi ünvanı olan Yanko'nun adından bu ev ismini almıştır.
- (15) Türkiye'de sarmaya lahana denilmektedir.
- (16) Hint inciri, Frenk inciri, firavun inciri.

Kaynak:

Lois Salvator- LEVKOSIA- THE CAPITAL OF CYPRUS- Trigraph 1983, London.

Korkuluk Çıkarma

(KURŞUN DÖKME)

Öcal Erten Birgül Arkut

Hilmi Vudalı

Korkuluk çıkarma nedir, niçin yapılır? Bunu biz im-kanlarımızı doğrultusunda araştırıp, bir yazı hazırlamaya çalıştık. Bunun için bu işi yapan şahıslarla görüşüp bilgi topladık.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda korkuluk çıkarmanın korkmaktan ileri geldiği sa-

nılan, sinirsel hastalıkların tedavisi için eskiden beri kullanılan batıl bir inanç olduğunu öğrendik.

Kurşun dökmenin kendisine mahsus yolu, geleneği ve bu hususta kullanılan bazı malzemeleri vardır. Kurşun dökme için gereken aletler şunlardır:

Kurşun dökmede kullanılan aletlerden, tas, altın, yüzük, gül yaprağı ve madeni para.

- 1- Kurşunu eritmek için kullanılan bir cezve
- 2- Su koymak için geniş ve derince bir tas
- 3- Hastanın başını örtmek için kırmızı (yeşil ve siyah da olabilir) eşarp.
- 4- Temizlik ve saflığı simgelemek maksadıyla konan altın bir yüzük
- 5- Gül yaprağı
- 6- Kurşun
- 7- Su
- 8- Madeni para

Yaptığımız araştırmalarda, herkesin kurşun dökemeyeceği, yalnız "Hacı Olan" (Haç yapmış olan) veya dini ibadetleri yerine getiren KADINLARIN kurşun dökebileceği öğrenilmiştir.

Kurşun dökmede korkuluğu çıkarılacak kişi, yere veya bir sandalye üzerine oturtu-

lur. Bu arada külçe veya parçalar halindeki kurşun cezveye, cezve de ateş üzerine konur. Kurşun eritildikten sonra, hastanın baş ve vücudu kırmızı eşarpla örtülerek, madeni tasa da su konur. Tas içerisine madeni para, altın yüzük ve birkaç gül yaprağı atılır. (Altın yüzük ve para evsahipleri tarafından konur)

Kurşun dökme işi üç aşamada tamamlanır. Birinci aşamada, su dolu tasın hastanın dizleri üzerinde tutulup kurşun dökülmesiyle tamamlanmaktadır. Burada amaç; korkanın ilk olarak ayağı yürüdüğü için önce dizler üzerinde kurşun dökülmektedir ki hastanın dizine derman gelsin.

İkinci aşamada, su dolu tas hastanın göğüs hizasında tutularak kurşun dökülür. Bunu yapmadaki amaç kalbin korkusunu azaltmaktır.

Üçüncü aşamada ise su dolu tas baş üzerinde tutularak kurşun dökülmektedir. Bunda da amaçlanan, korkunun baştan çıkıp gitmesidir. Kurşun dökme sırasında "Al sarılığını ver kırmızılığını" sözü, kurşun döken tarafından söylenmekte ayrıca "İhlaz" ve "Ayhetül-kürsü" duaları okunmaktadır. Hasta her safhada, tas içerisindeki sudan bir-iki damla içip, yüzünü ve bileklerini bu suyla ıslatarak ovar.

Bütün bu işlemler tamamlandıktan sonra, korkan kişi başı örtülü olarak sokak-kapı eşiğine getirilir. İçi su dolu tas içerisinden altın yüzük, madeni para ve kurşun alınarak (bazı bölgelerde madeni para içinde bırakılır) dökülür. Bu işlem sırasında tas

Korkuluk çıkarmayı yapan yaş-
lı bir teyze.

Kaynak

İsim : Özen Rıdvanoğlu
Doğum Tarihi : 1936
İkametgah : Güzelyurt
Meslek : Serbest

İsim : Münise Mustafa
Doğum Tarihi : 1916
Doğum Yeri : Vadili
İkametgah : Lefkoşa
Meslek : Ev hanımı.

İsim : İjlal Yükselenler
Doğum Tarihi : 1944
Doğum Yeri : Vadili
İkametgah : Lefkoşa
Meslek : Ev hanımı

İsim : Emine Sarıca
Doğum Tarihi : 1917
Doğum Yeri : Sütluce (İpsillat)
İkametgah : Küçük Kaymaklı/Lefkoşa
Meslek : Ev hanımı

hastanın başı üze-
rinde üç kez döndürülür. Dön-
dürme işi sonunda "Umduğum
bu olsun" sözü ile tas için-
deki su, kapı eşiğinden soka-
ğa serpilir. Bu işlemlerden
sonra korkuluk çıkaran kadın,
sonra korkuluk çıkaran kişiye:
"Bak Gızım/Oğ-
lum sen de gördün ya birşey-
ciğin galmadı, artık iyi ol-
dun, artık hiçbirşeyden kork-
mayacaksın" der. Bu arada tas
içerisinden alınan madeni pa-
ra, korkuluk çıkaran kişiye
verilir. Kurşun ise, korkulu-
ğu çıkarılan kişinin yatağı-
nın başucunda, ayak ucunda
veya yatağının altında üç gün
üç gece saklandıktan sonra
korkuluk çıkarana geri veri-
lir. Böylece korkuluk çıkar-
ılmış olur. Hastanın nereden
korktuğu ateş üzerinde eriti-
len kurşunun suya dökülmesiyle
ortaya çıkan şekillere ba-
kılarak saptanmaya çalışılır.

Bu batıl inanç halen günü-
müzde de yaygın bir biçimde
kullanılmaktadır.

TASA KUŞU

Şerife Öztemiz

Ülkelerin birinde bir padişah varmış. Bu padişahın güzel bir kızı varmış. Padişahın kızı, sarayda yalnızmış. Yalnızlıktan çok çok sıkılıyormuş. Padişah kızına arkadaş olsun diye komşunun fukara kızı hergün gelip, prensese arkadaşlık ediyormuş.

Üzüntülü bir gününde, fukara kızı yine saraya gitmiş. Prenses, fukara kızın üzüntüsünü fark etmiş. Ne olduğunu sorunca, fukara kızı da "Tasam var", demiş. Padişah kızı, tasanın ne olduğunu bilmediği için, o da tasa istemiş. Bunun üzerine kendisine çarşıdan bir tasa kuşu almışlar.

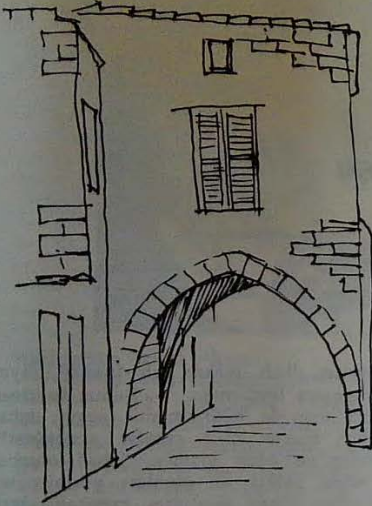
Hergün o tasa kuşuyla padişah kızı vakit geçiriyormuş. Birgün kafesini kapısı açık kalmış, tasa kuşu uçup kaçmış.

Padişah kızı, "Ah tasam, ah tasam", diyerek ağlamaya başlamış, tasa kuşunu aramak için yollara düşmüş. Az gitmiş, uz gitmiş, gecelendiği bir vakitte geceyi geçirmek için terzi dükkânına gitmiş. Terzi de kendisini o gece terzi dükkânında misafir etmiş. O gece, geceyarısı kapı açılmış, tasa kuşu gelmiş. Dükkânda ne var ne yoksa yırtıp parçalamış. Kız o an uyanmış, olanları ve tasa kuşunu

görmüş. "Ah tasam, ah tasam" diye ağlamaya başlamış. Bunun üzerine tasa kuşu da "Gördün mü tasayı, dana senin başına nice tasalar açacağım" demiş ve uçup gitmiş. Sabah olunca dükkân sahibi de olanları görmüş ve olanları kızın yaptığını sanarak, kızı hakaretleyerek kovmuş. Prenses yine "ah tasam, ah tasam" diyerek yollara düşmüş.

Gitmiş, gitmiş ve yine geceyi geçirmek için bir tabakçı dükkânına girmiş. O gece onu dükkânda misafir etmişler. Gece, geç vakitte tasa kuşu gelmiş, kapılar açılmış, içeriye girmiş. Tasa kuşu içerde ne kadar tabak varsa kırmış Prenses o anda uyanmış, "Ah tasam, ah tasam", diye ağlamaya başlamış. Tasa kuşu da ona, "Gördün mü tasayı, daha senin başına nice tasalar açacağım" demiş ve uçup gitmiş. Sabah olunca, dükkân sahibi, olanları kızın yaptığını sanarak onu hakaretleyerek kovmuş.

Gitmiş, gitmiş ve gece olunca, geceyi geçirmek için bir kuyumcu dükkânına girmiş. Geceyi geçirmek için yer istemiş ve onu kuyumcu dükkânında misafir etmişler. Yine geç vakitte, kapılar açılmış ve tasa kuşu içeri

girmiş. Orda, olan altın eşyalarını ortaha dağıtmış. Kız yine uyanmış. Olanları görünce "ah tasam, ah tasam" diye ağlamaya başlamış. Tasa kuşu da "Gördün mü tasayı, daha senin başına nice tasalar açacağım" demiş. Sabah olunca kuyumcu gelmiş ve olanları görünce kızı hakaretleyerek kovmuş.

Kız, yani prensesi, yine "ah tasam, ah tasam" diye diye yollara düşmüş. Bu defa, epeyi gittikten sonra yolda rastladığı bir havuzun yanında bulunan büyük bir ağacın üzerine çıkmış. Hergün, atını suvarmaya gelen oranın padişahının oğlu, yine o gün atını havuzda suvarmaya gelmiş. At, havuzdaki suda kızın gölgesini görünce ürkmüş ve su içmemiş. Padişahın oğlu, suda ne var diye inip bakınca, kızın gölgesini görmüş. "İn misin, cin misin?" diye kızı sormuş ve kızı aşağıya indirmiş. Kız çok güzel olduğu için kızı vurulmuş ve onunla evlenmek istemiş.

Alıp onu kendi sarayına götürmüş. Oğlanın annesi, evlenmelerine karşı çıkmış. "Oğlum, ovada bulduğun kızıdan sana hayır gelmez. Gel bu kızdan vazgeç" demiş. Fakat oğlan dinlemeyip, kırk gün kırk gece düğün yapıp evlenmiş.

Dokuz ay sonra nur topu gibi bir kızları olmuş. Çocuk bir yaşında olunca, yürüdüğü günün gecesi yine kapılar açılarak tasa kuşu içeriye girmiş. Kan bulaşık bıçağı kızın yastığının altına koymuş, kızın ağzını yüzünü de kan bulaştırıp, çocuğu alıp kaçmış. Sabah olunca kız uyanmış, çocuğunu bulamamış. Tasa kuşunun aldığı anlamış. "Ah tasam, ah tasam" diye ağlamaya başlamış. Kraliçe oğluna "Ben sana demedim mi ovada bulduğün kızdan sana hayır gelmez diye. Şimdi de kendi çocuğunu yedi" demiş. "Bu kızı at" demiş ama oğlan karısını atmaya kıyamamış.

Bir yıl sonra yine bir kızları daha olmuş. Yine çocuk bir yanında olup, yürüdüğü günün gecesi, tasa kuşu yine gelip çocuğu almış ve kızın ağzını yüzünü kana bulayıp kanlı bıçağı yine yastığının altına koyup uçup gitmiş.

Kız uyanıp da çocuğunu bulamayınca yine "ah tasam, ah tasam" diye ağlamaya başlamış. Oğlanın annesi yine oğluna; "Ben sana demedim mi, ovada bulduğün kızdan sana hayır gelmez. İşte yine çocuğunu yedi" demiş. Fakat oğlan karısını atmaya kıyamamış.

Bir yıl sonra bir kızları daha olmuş. Çocuk bir yaşında olunca, yürüdüğü günün gecesi, tasa kuşu yine gelip çocuğu almış ve kızın ağzını yüzünü kana bulayıp, kanlı bıçağı kızın yastığının altına koymuş. Uçup gitmiş. Sabah olunca kız uyandığı zaman çocuğunu bulamayınca "ah tasam, ah tasam" diye ağlamaya başlamış. Oğlanın annesi, "Demedim mi ben sana, ovada bulduğün kızdan sana hayır gelmez. At bu kızı. Baksana kendi çocu-

ğunu yedi" demiş. Oğlan yani prens de bu defa annesini dinleyip karısını atmış.

Kız, bir süre gittikten sonra, tasa kuşu gelip kızı almış. Çocuklarının bulunduğu konağa götürmüş. Sonra kızın kocası kendi sarayından bahçıvanını çarşıya yollamış. Bahçıvan, tasa kuşunun konağının yanından geçerken, tasa kuşu kıza şöyle demiş: "İster misin seni biraz eğlendireyim?" ve bahçıvana bir deste sihirli gül atmışlar. Bahçıvan gülü alıp koklanınca deliye dönmüş. Bir aşağı bir yukarı koşarak, "Efendim, bu konağa yakın olma, gül atarlarsa alma, alırsan kokulanma. Ne kokulu güller, ne güzel kızlar" demiş ve aşağı yukarı koşmaya devam etmiş. Oradan ayrılmaz olmuş.

Kızın kocası olan prens kendi sarayından bahçıvanının gelmediğini görünce merak etmiş. Bu defa arkasına aşçısını yollamış. Aşçı aniden kendini tasa kuşuyla prensesin bulunduğu konağın yanında bulmuş. Aşçı bahçıvanın bir aşağı bir yukarı koşup "Efendim, bu konağa yakın olma, gül atarlarsa alma, alırsan kokulanma. Ne kokulu güller, ne güzel kızlar" dediğini duymuş. Aşçı bahçıvana ne olduğunu sormak için konağa gitmek istemiş. Konaktan kendisine, "Pantolonunu çıkar da gel" demişler. Aşçı pantolonunu çıkarmak istemiş, pantolon çıkarmaz mı?" diye sormuş. "Olmaz, pantolonunu çıkarmayan insanın bu konakta işi ne" demişler. Aşçı oradan kaçmaya çalışmış, bu defa pantolonu düşmüş. Konağa girmeye çalışmış, pantolonu çıkarmamış. O da bahçıvan gibi bir aşağı bir yukarı koşmaya başlayıp, "Efendim, bu konağa yakın olma. Olursan pantolonunu çıkarda gir. Girince çıkmaz, çıkınca düşer" demiş.

İki adamı da geri gelmeyince, onları araması için bu defa vezirini yollamış. Vezir de kendini konağın ya-

nında bulmuş. Aşçı ile bahçıvanı koşutur görmüş. Konağa girip bahçıvanla aşçıya ne olduğunu sormak istemiş. Bu defa vezirden fesini çıkarıp gelmesini istemişler. Vezir fesini çıkarmak istemiş, çıkarmamış. Kaçmak istemiş, fes yere düşmüş. Tekrar girmek istemiş fes çıkmamış. "Efendim, bu konağa yakın olma, olursan fesini çıkar da gel. Girince çıkmaz, çıkınca düşer" diyerek o da bir aşağı bir yukarı deli gibi koşmaya başlamış.

Bu defa vezirin de gelmediğini gören oğlan yani prens, adamlarını aramaya çıkmış. Kendini o konağın yanında bulmuş. Adamlarını bir aşağı bir yukarı koşutur görünce, konağa girip ne olduğunu sormak istemiş. Onu konağa misafir etmişler. Kendine, ikram etmek için, bir tepsi içinde elma getirmişler. Ayıklaması için de bıçak yerine kaşık vermişler. O da, "Yanlışlık oldu efendim. Elma hiç kaşıkla kesilir mi" demiş. O zaman tasa kuşu da "Hiç ademoğlu çocuğunu yer mi" demiş. Padişah oğlu da "Evet, benim karım yedi" demiş. "Hayır senin karın ve çocukların benim konağımdadır" demiş ve ona karısıyla çocuklarını getirmiş. Kendisinin de bir sihir yoluyla bir kuş haline geldiğini söylemiş ve kendini azat etmelerini istemiş.

Kız ve padişah oğlu olan kocası, çocuklarını alıp kendi saraylarına getirmişler. Ömür boyu mutlu olmuşlar.

Tasa kuşunu azat edince, tasa kuşu insan olmuş ve daha önce nişanlısı olan kıza evlenmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

Kaynak:

İsim : Şerife Cemal
Yaş : 80
İkametgah: Mormenekşe

İsim : Seniha Öztemiz
Yaş : 53
Doğum Yeri: Mormenekşe
İkametgah : Mormenekşe

TÜRK HALK DANSLARI

ve

ANADOLU UYGARLIKLARI

Şerif Baykurt

Giriş

Araştırmalar, Anadolu'daki halk danslarının büyük bir kısmının dizi ya da sıra dansı olduğunu göstermektedir. 1961 yılında yurdumuzda ilk kez düzenlenen Halk Oyunları Seminerinde, dizi dansları olan Halay, Bar, Hora ve Horon dan oluşan toplu dansların Türkiye sınırları içinde toplam dansların %60 tan fazlasını meydana getirdiği görülmüştü. Araştırmalar sonunda yine görülmüştür ki açık havada ve meydanlarda toplu olarak oynanan dizi danslarının hemen hemen hepsi davul-zurna eşliğinde yürütülmektedir. İşte bizim burada genel olarak ele alıp üzerinde duracağımız danslar, Anadolu'da meydanlarda, davul zurna eşliğinde oynanan dizi ya da sıra dansları olacaktır.

Dansın Doğuşu ve Anadolu'daki Danslar:

İlk insanların topluluklar halinde yaşamağa ve kendilerini yöneten bir takım bilinmeyen büyük ve sihirli güçlere tapmağa başlamaları ilk dansların doğmasına neden oldu. Kuşkusuz daha çok taklide dayanan ve ritüel ve majik karakter taşıyan bu ilk tapınma hareketleri genellikle tiyatro ile ilgiliydi ama bu toplu kültür-sanat olayı içinde dans ta en baştaki yerini almaktaydı. Demek oluyor ki din, sanat ve uygarlık birlikte doğup gelişiyor, dans da bu kültür olayı içinde önemli bir bölüm olarak kendini kabul ettiriyordu. Çünkü bu ilk insanlar, ilk kültür olayları olan av, savaş, evlenmek, doğurmak, ateş yakmak için ve onları taklit ederek dans

İlaca kabilelerden Watusi'li bir adam fuanda-urundi'den dans yaparken. Açık olan kolları sığır boynuzlarını temsil etmektedir.

ediliyordu. Karanlık geceye dans ediyorlar, ay ışığında dans ediyorlar, ateşe dans, güneş için dans ediyorlar, günlük olaylar için bile dans ediyorlardı. Evet, din, sanat, bilim, kültür, tiyatro ve dans eksenini çerçevesinde ve hep birlikte doğup büyüyor, gelişiyor, uygarlık oluşuyordu.

Dansın doğuşu üzerinde durup düşünürken, ilk dansın dünyamızın neresinde, hangi toprakları üzerinde doğduğu sorusu aklımıza gelip takılıyor. Şimdi burada kolaylıkla söyleyebiliriz ki, ilk uygarlıklar dünyanın neresinde doğmuşsa ilk dans da orada doğmuştur.

İçinde yaşadığımız yüzyılın ilk yarısı ortalarından günümüze kadar uzanan zaman dilimi içindeki bilimsel bulgu ve buluntular ilk toplu ve yerleşik hayata geçil-

diği zamanlarda var olduğunu yapılan arkeolojik kazılar doğrulamaktadır. Konya'da, Çatalhöyük'te yapılan neolitik kazılardaki duvar resimleri bu görüşün doğruluğunu çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. M.Ö. 5500 6500 yıllarına ait yapı kalıntılarının duvarlarında bulunan iki metre boyundaki resimlerin konularını toplu danslar oluşturmaktadır. Ayrıca davul çalan bir rıgür resimde yer almaktadır. Bu, dansın davul eşliğinde meydanlarda oynanan bir oyun olduğunu kanıtlamaktadır. Çünkü konular arasında av törenleri de vardır.

Orta Asya'da Türkler ve Dans:

İlk toplu hayatın başladığı yerde ilk kültür ve sanatların da oluştuğuna, dansı da bu kültür olayla-

rından ayrı düşünebilme olanağı bulunamadığına göre, Orta Asya'daki toplumlar arasında da dansın çok önceleri doğup geliştiğine gerçek gözülle bakmak zorunluğudur. Nitekim araştırmalar, Orta Asya'daki Türklerin ve özellikle Hunların dansa çok önem verdiklerini göstermektedir. Bir Hun beyine gelin olarak gelmiş bir Çin kadını, memleketine gönderdiği bir mektupta:

"Davulu her gece durmaz döverler,
Ta güneşler doğana dek dönerler",

diye yazmaktadır. Söz konusu mektupta danslarla ilgili daha başka bilgiler de yer almaktadır. Güneşin doğuşunu, batışını, simgeleyen hatta bir kısım doğal olayları da anlatan dansları sabahtan karanlığa kadar sürdürüldüğü belirtilmektedir.

Türkler Anadolu'da:

Türkler ilk yurtları olan Orta Asya'dan kopup gelerek Anadolu'yu aldıkları zaman iki milyon kadardırlar. Ama iki milyon dedikleri bu yeni Diyarı Rum dedikleri bu yeni yurtlarında yirmi milyondan fazla insan yaşamaktaydı. Roma imparatoru Augustus zamanında Anadolu'da yapılan ilk nüfus sayımında yirmibir milyon insan bulunduğu anlaşılmıştı. Anadolu'nun bu yerli halkı Lidya, Frigya, Hitit ve hatta onlardan da evvel yaşamış bir takım kavimlerden kalan kültürlerin mirasçısı idiler.

Kaldı ki Türklerin Anadolu'ya geldikleri sırada yeni

kabul etmiş oldukları İslam dini, resim ve heykele olduğu gibi dansa da sırt çevirmiş hatta resim ve heykelden daha katı bir tutumla dansı toplum dışına itmek istemişti.

Selçuklular döneminde başlayarak Osmanlılar döneminde gittikçe belirginleşen Saray (yöneten)-Halk (yönetilen) kültür kopukluğu dil ve müzik'te olduğu kadar dansa da, daha açık bir biçimde olmak üzere kendini gösteriyordu. Halk özellikle Türk olan halka (çünkü imparatorluğun sınırları içinde daha pek çok uluslar ve etnik gruplar vardı) ait olan her şey Saraydaki yöneticiler tarafından kaba görülüyor, Saraydaki devlet adamları; Arap, Acem ve Bizans'tan geçen ve kalan kültür birikimiyle bir yeni Osmanlı kültürü yaratma ve geliştirme yoluna girmiş bulunuyorlardı.

Bir yandan din, bir yandan da devlet adamlarının sert tepkileri dansların ya dağlara çekilmesine, ya da birtakım mezhep ve tarikatlar aracılığıyla kapalı ve gizli yerlerde yaşatılabilir melerine neden oluyordu.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, dizi veya halka biçiminde "sıra dansları" adı altında oynanan toplu halk danslarına "ayini kefer"e hatta "ayini kerih" diyordu. Ayini kerih, pis kokan tören, pis ve iğrenç dans demektir; ya da iğrenç oyun, iğrenç tören anlamına geliyordu. İstanbul'da ve kasaba

merkezlerinde Efendi ve Bey takımından insanlara bu oyunları ancak seyretmek caizdi, fakat oynamak caiz değildi. Onların oynaması ayıp sayılırdı.

Bununla birlikte şu hususta hemen ve önemle kaydedilmelidir: Sıra, dizi, ya da halka dansları Hıristiyanlık dininde de kabul görmüştür. Hıristiyanlık ve Müslümanlık dinlerinin başlangıcından itibaren halk dansları cami ve kilise dışı bırakılmıştır. Yaradılış ve çıkış noktaları tarihin uzaklarında ve karanlıklarında kaybolmuş olan halk dansları, bir şeytan işi ve putperestlik geleneği olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte tek tanrılı dinler tarafından, özellikle Hıristiyanlık ve Müslümanlık dinlerince hor görülen bu danslar, her şeye rağmen halk arasında ve halk geleneği olarak bugüne kadar yaşatılageldi.

Asker olarak ve savaşarak Anadolu'yu alan Türkler orada yerleşik bir uygarlık buldular. Şurası önemle kaydedilmelidir ki Müslümanlığı henüz yeni kabul etmiş olan Türkler, Anadolu'yu Türkleştirirken yerli kültürlerle karşı bağnazca, düşmanca hareket etmemiş, daima toleranslı davranmışlardır. Bu tolerans Osmanlılar döneminde de sürdürülmüş ve Bizans'ın alındığı sırada bu insancıl hareket doruğa yükselmiştir. Fatih'in İstanbul'daki Hıristiyan halkın inanç ve ibadetine el

sürmeyişi bunun en belirgin bir kanıtıdır. Bu bakımdan Anadolu'daki yerli halkın bir an içinde Türkleştiğini kabul etmek mantıklı bir görüşle bağdaşmamaktadır.

Yunuslar, Hacıbektaş-ı Veliler, Hacı Bayramlar, Nasrettin Hocalar gibi Türk bilim adamları ve ulularıyla ve onların çabalarıyla yıllar ve yüzyıllar süren bir mücadele sonunda yerli halkın Türkleştiğini kabul etmek akla daha yakın düşmektedir. Bu kültürleşmede bu kültür alışverişinde kuşkusuz Anadolu uygarlıklarından da yararlanılmıştır. Hele hele bu etkileşimin kasabalarda daha kuvvetli bir biçimde meydana geldiğini kabul etme zorunluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır; Bizans (İstanbul) şehrinde olduğu gibi.

Burada şu noktayı belirtmeliyiz. Anadolu'nun yerleşik halkıyla olan, özellikle halk danslarındaki kültür alışverişinin, Bizansla ve Romalılarla ilgisi olmamak gerekir. Çünkü bütün sıra, dizi ve meydanardaki halk oyunları da bu dönemde din dışıdır. Halbuki bu danslar tek tanrılı dinlerden önceki zamanlara aittir. Öyle olması lazımdır. Biraz önce de değindiğimiz gibi tek tanrılı dinler halk danslarına sırt çevirmişler, onlara yüz vermemişler, onları dışlamışlardır. Onları putperestlik kabul etmişlerdir.

Sürecek

HABERLER

Hilmi Vudalı

Halkoyunları Yarışması Yapıldı:

9.4.88 tarihinde Atatürk Kapalı Spor Salonunda yapılan yarışmada G.Magosa Belediyesi Halkoyunları ekibi birinci, Girne Belediyesi Halkoyunları ekibi ikinci, Güzelyurt Belediyesi Halkoyunları ekibi de üçüncü geldi.

Has-Der'in yarışma öncesi yapılan toplantılarda, yetkililerin takındığı tavırları, ve jurinin kullanacağı yanlı kıstasları protesto etmek amacıyla katılmadığı yarışma, sonrasında, sonuçlar tartışmalarına ve tepkilere vol açtı.

Kültür Sanat Dernekleri

Dayanışma Gezisi düzenledi:

24 Nisan Pazar günü, Has-Der, Gençlik Merkezi, GÜSAD, DES-DER, Akdoğan Kültür Derneğinin katılımıyla, Esentepe köyüne bir gezi düzenlendi. Derneklerarası dayanışmayı güçlendirmek, üyeler ve aileler arasında Dayanışma sağlamak amacıyla düzenlenen piknikte, Ayondofonis manastırına gerçekleştirilen yürüyüşle de Doğaya ve Tarihi Eserlere sahip çıkılması gerekliliği vurgulandı.

İlkokullar Arası Halkdansları Yarışması Yapıldı:

4.6.1988 tarihinde 1. İlkokullararası Kıbrıs Türk Halkdansları Yarışması yapıldı. 1.liği Balıkesir İlkokulu, 2.liği Şht Ertuğrul İlkokulu, 3.lüğü Şht İlker Karter İlkokulu'nun aldığı yarışma sonrasında Şht. I. Karter İlkokulu jurinin yanlı davran-

dığı gerekçesiyle protesto gösterileri düzenlendi ve Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nı ziyaret ederek şikayette bulundu.

akdoğan Kültür Sanat Derneği 24.6.88 tarihinde, Lefkoşa Belediye Tiyatrosunda, "Köşede Durmak" oyunu ile Lefkoşa seyircisi önüne çıktı ve ilgiyle izlendi.

Halk oyunları çalışmalarını yanında tiyatro çalışmalarını da sürdüren derneğin araştırma çalışmalarına da hız verildiği duyuruldu.

Gençlik Merkezinin, "Merhaba Yaz, Merhaba Çocuk" Şenliği Gerçekleşti:

17-18 Haziran 1988 tarihinde, Lefkoşa Belediye tiyatrosunda, Gençlik Merkezi, Has-Der, İskele Belediyesi, çocuk ekiplerinin katıldığı bir dizi etkinlik halka sergilendi. Müzikal piyes, koro şiiir, masal ve halkoyunları gösterilerini sunan çocuklar izleyenlere güzel dakikalar yaşattılar.

DERNEĞİMİZDEN HABERLER:

Eğitim Seminerlerine devam edildi;

Dernek üyelerimizin Halkbilimi konularında eğitilmesi, amacıyla progmalanan Eğitim Seminerlerine geçtiğimiz Mart ve Nisan aylarında devam edildi. 10 Mart Perşembe akşamı "Has-Der'in Amaçları ve Çalışma Anlayışı" konulu seminer Kani Kanol tarafından verildi. 8 Nisan Cuma akşamı yine Kani Kanol tarafından Otantiklikten ne anlıyoruz ve Yarışmalara bakış açımız". konulu eğitim çalışması ya-

Silifke festivaline katılan derneğimiz bir gösterisi sırasında.

pıldı. Otantik ve Stilize konusunda verilen bilgilerden sonra çeşitli folklor anlayışları ve folklor çeşitli yaklaşımlar tartışıldı. Yarışmaların HALK OYUNLARININ GELİŞMESİNE OLAN KATKILARI rısmaların Halk oyunlarının gelişmesine olan katkıları üzerinde duruldu; bunun yanında jüri üyelerinin yanlı tutumlarının olumsuzlukları tartışıldı.

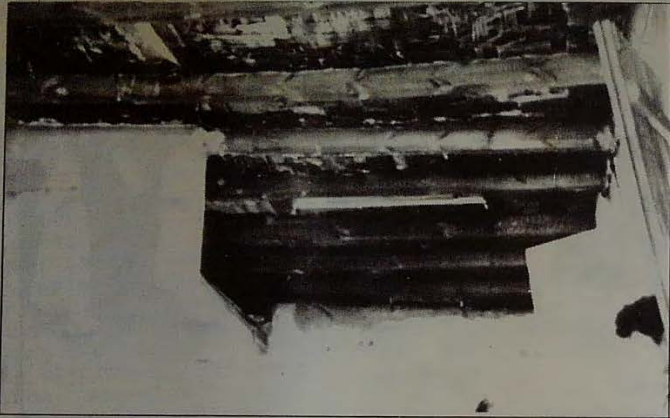
Has-Der Silifke Uluslararası Folklor Festivaline katıldı: 19-23 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilen festivale katılan Has-Der Halkoyunları ekibi, sergilediği başarılı oyunlarla, büyük beğeni topladı. Almanya ve Yugoslavyadan gelen ekiplerle iyi ilişkiler geliştirildi. Folklor konusunda bilgi alışverişinde bulunuldu.

Has-Der Araştırma Gezilerini İnönü'de sürdürdü:

5.6.1988 tarihinde kuruluşu tarih öncesi devirlere ait olan İnönü köyüne araştırma gezisi düzenlendi. Giysi ile elişleri, Halk yapı sanatı, Halkoyunları ve müzik, Masal Mani, Ninni ve Destan, yemekler ve lakablar konu başlıkları çerçevesinde oluşturulan araştırma grupları yaptıkları çalışmalarda önemli bulgular elde etti. Araştırmaya HAS-DER araştırma kolu üyesi 33 kişi katıldı.

Güzelyurt Festivaline katılındı:

Güzelyurt Belediyesinin 8 Haziran 1988 tarihinde düzenlemiş olduğu Portakal Festivali Halk Dansları şölenine derneğimiz bir ekiple katıldı.

Yanan HAS-DER binasından bir görüntü

Has-Der Lokalinde Yangın:

28 Haziran 1988 tarihinde saat 13.30 dolaylarında dernek lokalimizde çıkan yangın büyük hasara yol açtı. Semt

halkının duyarlı davranışı ve itfaiyenin olaya erken müdahale etmesiyle büyümeden önlenen yangının elektrik kontağından çıkmış olabileceği bildirildi. Dernek lokalinin çatısında meydana gelen hasarla yangından yanan çeşitli malzemelerin toplam tutarının 5,000,000 TL civarında olduğu saptandı. Çeşitli önemli etkinliklerin ve uluslararası festivallerin arifesinde meydana gelen bu kaza, hem üyelerimiz arasında, hem de semt halkı arasında büyük üzüntü yarattı. Derneğimiz açısından önemli olan böylesi büyük bir zararın elbirliğiyle telafi

edilmesi amacıyla, bir Yardım Kampanyası başlatıldı.

Bu arada yangından hemen sonra Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Sayın Salih Coşar Derneğimizi ziyaret ederek incelemelerde bulundu ve Bakanlığının derneğe yardımcı olacağını söyledi.

Has-Der Davanışma Gecesi

Düzenledi:

2.7.1988 tarihinde "Has-Der'e Yardım" kampanyası çerçevesinde Türk maarif Koleji'nde Davanışma Gecesi düzenlendi. Halkoyunları, masal anlatma, çocuk korusu ve Müzik gurubunun katılımıyla gerçekleşen geceye katılanlar eğlenceli bir gece geçirdiler ve Derneğe maddi, ve manevi katkılarda bulundular.

BU DERGİNİN ÇIKMASINDA MADDİ
KATKILARDA BULUNAN AŞAĞIDAKİ
KİŞİ VE KURULUŞLARA DERNEĞİ-
MİZ ADINA İÇTENLİKLE TEŞEKKÜR
EDERİZ.

İLETİŞİM YAYINLARI

ANADOLU - ADAM YAYINLARI

ANIL SPOR

TOP SHOP

İNCE ELEKTRONİK

LEMAN LTD.

İŞİL REKLAM

MUSTAFA DAMDELEN LTD.

İNCE GÜMRÜKLEME

ATLAS DÜĞÜN SALONU

